

УДК 32.1 (510)

Гай-Нижник П.П., доктор історичних наук, провідний науковий співробітник, Національний науково-дослідний інститут українознавства і всесвітньої історії (Україна, Київ), hai-nyzhnyk@ukr.net

Чупрій Л.В., кандидат філософських наук, доцент, докторант відділу політичних стратегій, Національний інститут стратегічних досліджень (Україна, Київ), chupriy2006@ukr.net

---

Культура як основа «м'якої сили» України в контексті підвищення її зовнішньополітичного авторитету

В статті досліджується культура як важливий чинник формування «м'якої сили» Української держави. Зазначається, що «м'яка сила» – це моральний авторитет наукових, технічних і спортивних досягнень та творів високого мистецтва, привабливість гуманістичної ідеології, ефективної економічної політики та раціональної адміністративної системи, симпатія до національної культури, звичаїв та моделей поведінки. Досліджується взаємозв'язок понять «м'яка сила», «жорстка сила», «розумна сила». Аналізуються основні шляхи формування «м'якої сили»: 1) через мас-медіа – медіадипломатія; 2) через культурні акції – культурна дипломатія; 3) через можливості здобути освіту – освітня дипломатія; 4) через Інтернет – ноосферна дипломатія; 5) через неурядові організації – дипломатія «ноополітик». Надаються рекомендації щодо оптимізації державної політики в даній галузі з метою підвищення зовнішньополітичного авторитету України.

Ключові слова: культура, м'яка сила, жорстка сила, розумна сила, імідж України.

***Hai-Nyzhnyk P.P.**, doctor of historical sciences, leading research worker, National Research Institute of Ukrainian and world history (Ukraine, Kyiv), hai-nyzhnyk@ukr.net*

***Chupriy L.V.**, candidate of philosophical sciences, associate professor, doctorant of department of political strategies, National Institute of Strategic Researches (Ukraine, Kyiv), chupriy2006@ukr.net*

A culture as basis of «soft force» of the state is Ukraine in the context of increase of it foreign-policy authority

This paper analyzes the concept of «soft power». It is considered that «soft power» is the moral authority of scientific, technical and sports achievements and art compositions, the appeal of humanist ideology, effective policy and efficient administrative system, the temptation of mass culture, sympathy with the national culture, customs and models of behavior.

It is investigated the relationship of the concepts of «soft power», «hard power» and «reasonable power». The basic ways of creating a «soft power» are analyzed: 1) through the media – media diplomacy 2) through cultural events – cultural diplomacy, 3) because of the possibility to get an education – educational diplomacy, and 4) the Internet – noosphere diplomacy, 5) through NGOs – diplomacy of «new politician».

Keywords: culture, soft power, hard power, smart power, the image of Ukraine

***Гай-Нижник П.П.**, доктор исторических наук, ведущий научный сотрудник, Национальный научно-исследовательский институт украиноведения и всемирной истории (Украина, Киев), hai-nyzhnyk@ukr.net*

***Чупрій Л.В.**, кандидат философских наук, доцент, докторант отдела политических стратегий, Национальный институт стратегических исследований (Украина, Киев), chupriy2006@ukr.net*

Культура как основа «мягкой силы» Украины в контексте повышения её внешнеполитического авторитета

В статье исследуется культура как важный фактор формирования «мягкой силы» Украинского государства. Отмечается, что «мягкая сила» – это моральный авторитет

научных, технических и спортивных достижений и произведений высокого искусства, привлекательность гуманистической идеологии, эффективной экономической политики и рациональной административной системы, симпатия к национальной культуре, обычаям. Анализируется взаимосвязь понятий «мягкая сила», «жесткая сила», «умная сила». Рассматриваются основные пути формирования «мягкой силы»: 1) через масс-медиа – медиадипломатия 2) через культурные акции – культурная дипломатия, 3) через возможности получения образования – образовательная дипломатия 4) через Интернет – ноосферная дипломатия 5) через неправительственные организации – дипломатия «ноополитик». Даны рекомендации по оптимизации государственной политики в данной области с целью повышения внешнеполитического авторитета Украины.

Ключевые слова: культура, мягкая сила, жесткая сила, разумная сила, имидж Украины

В умовах сучасних глобалізаційних викликів, посиленні напруження на міжнародній арені, зумовленого використанням силових методів при вирішенні багатьох конфліктних ситуацій, зростає потреба у пошуку і використанні методів, спрямованих на ненасильницьке вирішення проблем, на досягнення діалогу та компромісу як між державами, так і між народами. В даному контексті у світовій політологічній думці розробляється концепт «м'яка сила». В Україні такий концепт лише почав досліджуватися. Серед вітчизняних та зарубіжних науковців, які працюють в цьому напрямку слід назвати І. Слісаренку, О. Богомолу, О. Литвиненку, В. Пантелєєву, Г. Карімову, К. Зарембо, О. Гетьманчук, Я. Турчина, О. Семченко, О. Шевчука, Д. Мосякова, І. Панаріна, І. Лебедеву, А. Богатурова, Лю Цзайци та інших.

Мета статті: Аналіз культури як чинника формування «м'якої сили» держави в контексті створення позитивного іміджу України.

Значний внесок в розвиток зазначеного напрямку здійснив професор Джозеф Най із Гарвардського університету, який у першій половині 1990-х років ввів у науковий обіг концепт «м'яка сила». Дж. Най стверджував, що надто довго практики віддавали перевагу концепції «політичного реалізму», покладаючись на «жорстку силу» з її військовим і фінансово-економічними чинниками. «Силою є здатність впливати на інших з метою отримання бажаних результатів. Якщо ви досягаєте цього примусом або за плату, я називаю це «жорсткою силою» [1]. Якщо ви досягаєте цього привабливістю, я називаю це «м'якою силою», – пояснював Най. Дослідник також визначив три компоненти, з яких складається цей феномен, а саме: «культура держави (у тому, чим вона привабливіша інших), її політичні цінності (чи дотримується вона їх у внутрішній та зовнішній політиці) та зовнішні відносини (чи сприймаються вони як легітимні та морально обгрунтовані)» [1].

«М'яка сила» – це моральний авторитет наукових, технічних і спортивних досягнень та творів високого мистецтва, привабливість гуманістичної ідеології, ефективної економічної політики та раціональної адміністративної системи, спокуса масової культури, симпатія до національної культури, звичаї та моделі поведінки». Дослідник Леслі Гелб у своїй книзі «Правила сили: Як здоровий глузд може врятувати американську зовнішню політику» стверджує, що «м'яка сила нині, схоже, означає майже все» [2].

Президент США Барак Обама, наприклад, зазначав, що він виступає проти забезпечення національної безпеки держави тільки з використанням силових методів, позаяк м'які методи, сприяючи створенню сприятливого позитивного іміджу країни у світі, можуть на більш високому рівні забезпечувати зовнішньополітичну безпеку країни. Б.Обама, за його словами, хотів би відновити ті часи, коли люди в столицях по всьому світі можуть мирно піти в місцевий американський культурний центр для читання книг і журналів. Згадуючи професора Джозефа Ная, Президент США зазначив: «Пан професор, популяризуючи термін «м'яка сила» у світі, робить більше для м'якої сили Америки в усьому світі, ніж все інше, що ми можемо зробити» [3].

Найбільш ефективним, на думку міжнародних експертів, є поєднання «м'якої» сили з «жорсткою». В цьому контексті професор Най пропонує нову концепцію «розумної сили», а фактично – поєднання «жорсткої» і «м'якої» сил.

Дж. Най образно визначив цю концепцію поєднання так: «Здатність комбінувати «жорстку» і «м'яку» сили – батіг і морквину та привабливість – ось це я називаю розумною силою» [4]. В свою чергу Леслі Гелб зазначає, що аби виходити як поєднати ресурси жорсткої та м'якої сили у стратегіях розумної сили, потрібно те, що він називає «контекстуальним розумом».

У зовнішній політиці контекстуальний розум є інтуїтивною діагностичною навичкою, яка допомагає політикам узгоджувати тактику з цілями, щоб створити розумні стратегії [2]. З недавніх Президентів США вражаючий контекстуальний розум, на нашу думку, мали Джордж Кеннеді, Рональд Рейган та Білл Клінтон. Особливо важливо цей момент враховувати для України, позаяк якщо для великих держав значний потенціал «жорсткої сили» врівноважується «м'якою силою», то потенціал «твердої сили» України є набагато меншим від сучасної «твердої сили» Америки чи Китаю. Тому Україні потрібно розвивати саме «м'яку силу», адже потенціал України у «м'якій силі» набагато більший від її потенціалу «твердої». Надто, якщо країна послідовно прагнути до високої цивілізації, тобто слідуванню демократичним цінностям, популяризації національної культури, що, в свою чергу, збільшить її «м'яку силу» й цим самим – підвищить її авторитет у світовій політиці.

Вищезазначене, звісно ж, не означає, що пріоритети «м'якої сили» в розвитку України мають бути пріоритетними, а тим паче коштом пожертви «твердою силою». «Тверда сила», в тому числі й економіка, є необхідною для високої цивілізації. Але без розвитку «м'якої сили» – культури, моральності суспільства, значною мірою страждатиме й економіка держави.

Саме це й підкреслював Джозеф Най, виступаючи в Україні. Зокрема він зазначав, що дуже часто м'яка сила випливає з культури країни, тому традиційні аспекти української культури можуть приваблювати інших, так само як і її історія. Тому Україна може розвивати свою м'яку силу, просуваючи культурні цінності та демократію та здійснюючи політику, яка враховує інтереси інших, а відтак вважається легітимною. В цьому контексті українська держава, неурядові організації, кожний громадянин України повинні активніше популяризувати українську культуру за кордоном.

Дж. Най при цьому зауважував, що м'яка сила з'являється природно. Її не можна купити або створити штучно. На його думку м'яка сила створюється не пропагандою, а завдяки індивідуальному привабливому розвитку, заради себе самого, а не для когось іншого. Тому для того, щоб Україна мала «м'яку силу», вона... мусить просто залишатись Україною, а українці – повинні бути саме українцями. Коли Україна стане «історією успіху» для власних громадян, її м'яка сила зросте без зайвих зусиль [5].

В свою чергу вітчизняний аналітик І. Слісаренко підкреслює здобутки іншого теоретика «м'якої сили» Пола Кеннеді. Останній зазначає, що привабливі спосіб життя та культура, здатність діяти в унісон зі світовою громадською думкою (і навіть очолювати її), а не йти їй наперекір, таким чином, являють собою не менш корисні елементи політичного інструментарію держави, ніж майстерна дипломатія, фінансова потужність і навіть важкі авіаносці» [6, с. 105].

Дослідники визначають такі рівні публічної дипломатії які лежать в основі «м'якої сили»: 1) через мас-медіа – медиадипломатія; 2) через культурні акції – культурна дипломатія; 3) через можливості здобути освіту – освітня дипломатія; 4) через Інтернет – ноосферна дипломатія; 5) через неурядові організації – дипломатія «ноополітик» [6, с. 106].

Найбільш ефективними вважаються освітні і культурні проекти та обміни, позаяк вони розглядаються як більш перспективні і тривалі в часі. Як відмічають дослідники, ця діяльність якнайкраще сприяє формуванню в зарубіжних країнах «агентів впливу», себто просуванню на лідерські позиції осіб, що представляють цінності певної країни. США, наприклад, активно використовує дану політику і виділяє значні грантові кошти на навчання талановитої

мозолі з інших країн у США, яка після повернення на Батьківщину буде пропагувати американські цінності.

Розглядаючи теорію «м'якої сили», варто проаналізувати онтологічно-гносеологічні засади її формування. Сучасна гносеологія базується на сциентичній моделі пізнання, яка прагнення до усвідомлення і підкорення навколишнього світу шляхом силового втручання в нього. Відомий дослідник Фр. Бекон зазначав, що потрібно використовувати експеримент як жорсткий силовий метод здійснення пізнання. Проте такі жорсткі методи, хоча й сприяють розвиткові науки, але й спричиняють виникнення низки значних проблем (екологія, невиліковні хвороби тощо), адже бездумне втручання в таємниці природи не проходить для людства даремно. Антисциентисти зазначають, що досягнення НТР значно полегшили життя людини, але значною мірою також і змінили в моральному плані людство, надавши йому ще більші можливості для самознищення (останні дві світові війни) і в кінцевому рахунку взагалі можуть призвести до кліоциду – знищення людства. Тому людині спочатку потрібно, використовуючи м'які методи пізнання – інтуїцію, рефлексію, медитацію, пізнати саму себе (Платон, Паскаль, Сковорода), подолати свої недоліки, зло в самій собі, а потім вже перетворювати природу відповідно до законів добра і краси, а не користі і егоїзму.

Ще в давні часи мислителі зазначали, що м'яке та гнучке перемагає сильне та тверде. Лао-Цзи ще у VII сторіччі до н.е. зазначав: «Вода – найм'якша і найслабша річ у світі, але в подоланні твердого та міцного вона непереможна, і на світі немає їй рівного. Слабкі перемагають сильних, м'яке долає тверде» [7, с. 124]. Саме це твердження лягло в основу одного з головних принципів синергетики – складноорганізованим системам неможливо нав'язати шляхи їх розвитку. В точках біфуркації найменший вплив («ефект метелика») може кардинально змінити розвиток складноорганізованих систем. Тому дуже важливо зрозуміти, як сприяти їх власним тенденціям розвитку, як виводити системи на оптимальні шляхи. Головна проблема полягає в тому, як направити, як з допомогою малого резонансного впливу підштовхнути систему на один з власних та сприятливих для суб'єкта шляхів розвитку, як забезпечити самокеруючий та самопідтримуючий розвиток. Проблема полягає і в тому, як подолати хаос, не долаючи його, а посилюючи його творчі аспекти, перетворюючи його в поле, що породжує іскри інновацій. Виявляється, головне – не сила, а правильна топологічна конфігурація, архітектура дії на складну систему [8, с. 624].

Слід відзначити також, що таке розуміння процесів розвитку чітко доводить, що не може бути абсолютного контролю за будь-якою сферою реальності, а в суспільно-політичній сфері – зводить на нівець будь-які можливі мрії про абсолютно контрольоване суспільство. Відтак стає очевидним, що ідея про можливість тотального планового розвитку суспільства є помилковою й здатною викликати трагічні наслідки. Будь-яка вимушена уніфікація виробничих та соціальних відносин, релігійного життя, національних традицій означатиме намагання контролювати таку складно організовану систему як суспільство й може привести його до застою та деградації. Тому-то й так небезпечна будь-яка «соціальна інженерія» – не менш небезпечна ніж застосування до людини генної інженерії.

В даному контексті важливо зрозуміти закони сумісного життя природи і людства, їх коеволуції. Тільки тонке налаштування «стратегії природи» та «стратегії розуму», їх сприятливе поєднання, не на засадах сили і примусу, а на засадах гармонії і життєтворчості, здатне забезпечити і суспільству, і природі майбутнє, звужує основу для позиції песимізму есхатологічного напрямку.

Усе вищезазначене є досить актуальним на сучасному етапі розвитку людства, позаяк саме останнім часом збільшується напруга протистояння між природою та людиною, що спричиняє до зміни клімату, виникнення чим раз більшого числа аномалій, стихійних лих тощо. Зокрема за даними міжнародної благодійної організації Oxfam за останні 20 років кількість стихійних лих, викликаних погодними умовами, збільшилося вчетверо. У доповіді Oxfam сказано, що з початку 2000 р. кожного року відбу-

вається в середньому 500 подібних катаклізмів, а в 80-х роках минулого століття ця цифра становила лише 120. За той же період кількість повеней збільшилася у шість разів.

Тому сьогодні актуальним є вибір оптимальних «м'яких» шляхів розвитку, які б влаштовували людину і разом з тим не були б руйнівними для природи. Визнання таких особливостей розвитку веде, з одного боку, до пересмилення ставлення людини до світу, а з другого – до формування нової методології пізнання [8, с. 626].

Порівняння потенціалу «м'якої сили» України у регіоні.

Розглядаючи сутнісні засади «м'якої сили», варто проаналізувати її потенціал у держави Україна. Грунтовні дослідження в контексті з'ясування потенціалу «м'якої сили» України проводив Інститут світової політики, зокрема він провів дослідження «М'яка сила» України в регіоні: інструмент ефективної зовнішньої політики, де було проаналізовано вплив України на шість своїх найближчих сусідів [9]. В контексті даної статті ми будемо аналізувати здебільшого гуманітарну, зокрема культурну складову «м'якої сили».

Дослідження Інституту світової політики показало, що саме параметр «популярність української культури» має найбільші значення у більшості країн регіону [9].

Таб. 1

Параметри «м'якої сили» України в Молдові

ПАРАМЕТРИ «М'ЯКОЇ СИЛИ»	СЕРЕДНЄ ЗНАЧЕННЯ
Внутрішній і зовнішньополітичний курс України	5,3
Впливовість української громади	4,8
Діяльність Посольства України	6,4
Популярність української культури	7,2
Популярність української продукції	7,8
СЕРЕДНІЙ ІНДЕКС	6,3

Таб. 2

Параметри «м'якої сили» України в Білорусії

ПАРАМЕТРИ «М'ЯКОЇ СИЛИ»	СЕРЕДНЄ ЗНАЧЕННЯ
Внутрішній і зовнішньополітичний курс України	3, 12
Впливовість української громади	2,91
Діяльність Посольства України	6,09
Популярність української культури	6, 71
Популярність української продукції	4, 12
СЕРЕДНІЙ ІНДЕКС	4, 59

Таб. 3

Параметри «м'якої сили» України в Грузії

ПАРАМЕТРИ «М'ЯКОЇ СИЛИ»	СЕРЕДНЄ ЗНАЧЕННЯ
Внутрішній і зовнішньополітичний курс України	5,29
Впливовість української громади	3, 29
Діяльність Посольства України	5,07
Популярність української культури	6, 36
Популярність української продукції	6, 64
СЕРЕДНІЙ ІНДЕКС	5,33

Таб. 4

Параметри «м'якої сили» України в Польщі

ПАРАМЕТРИ «М'ЯКОЇ СИЛИ»	СЕРЕДНЄ ЗНАЧЕННЯ
Внутрішній і зовнішньополітичний курс України	4
Впливовість української громади	4
Діяльність Посольства України	3
Популярність української культури	5
Популярність української продукції	3
СЕРЕДНІЙ ІНДЕКС	4

Таб. 5

Індекс «м'якої сили» України в Румунії

ПАРАМЕТРИ «М'ЯКОЇ СИЛИ»	СЕРЕДНЄ ЗНАЧЕННЯ
Внутрішній і зовнішньополітичний курс України	2,93
Впливовість української громади	2,73
Діяльність Посольства України	2, 93

Популярність української культури	3,07
Популярність української продукції	2, 73
СЕРЕДНІЙ ІНДЕКС	2,88

Таб. 6

Параметри «м'якої сили» України в Росії

ПАРАМЕТРИ «М'ЯКОЇ СИЛИ»	СЕРЕДНЄ ЗНАЧЕННЯ
Внутрішній і зовнішньополітичний курс України	3
Впливовість української громади	2,2
Діяльність Посольства України	2,2
Популярність української культури	5,6
Популярність української продукції	4,5
СЕРЕДНІЙ ІНДЕКС	3,5

Загальний аналіз результатів дослідження засвідчує, що найбільший показник «м'якої сили» Україна має в Молдові – 6, 3 бали. Це значною мірою пов'язано з великою кількістю українців, які проживають у вказаній країні. Так, згідно з переписом населення 2004 року, у правобережній Молдові проживало 282,4 тис. українців, а у Придністровському регіоні на сьогодні проживає близько 90 тис. автохтонних українців.

Значний показник «м'якої сили» Україна має в Грузії – 5,33, Білорусі – 4,59 бали, в Польщі – 4 бали, що зумовлено тривалими дружніми відносинами між нашими країнами (хоча й були певні напружені моменти між деякими країнами, як, наприклад, події на Волині під час II світової війни тощо).

Найменші показники «м'якої сили» України в Росії – 3,5 та в Румунії – 2,88. В Румунії такі низькі показники зумовлені тим, що там поширюється досить мало інформації про Україну. Відносини були зіпсовані також через судовий процес щодо шельфу навколо острова Зміїний. Через ці фактори у румунському суспільстві формуються невтішні стереотипи про Україну, як-от «незріла демократія», «недобросовісний сусід», «складний партнер».

Низькі показники у Російській Федерації переважно зумовлені прагненням Росії втягнути Україну у орбіту своїх інтересів, в зв'язку з чим вона значною мірою посилює свій і жорсткий, і м'який вплив на Україну аби обмежити політичне та економічне зближення нашої держави з ЄС. Росія не приховує своїх лідерських амбіцій на пострадянському просторі, домінування в якому відповідає її курсу на закріплення за собою статусу глобальної держави. О. Богомолів та О. Литвиненко називають даний курс державницьким націоналізмом, який складається із декількох дискурсів, таких як-от неоевразійство та нещодавно винайдений концепт «Русского Мира», кордони якого нехитрим способом збігаються з кордонами слов'янського осердя Російської імперії [10,с.21]. Інші ж націоналізми росіяни вважаються для себе досить небезпечними, серед яких вони називають й український націоналізм. Так, коли у 2010 році московська влада закривала Українську бібліотеку в Москві, на експертизу були направлені книжки, що містили слово «націоналізм».

Відтак Україна повинна посилювати свій потенціал «м'якої сили» в Росії. Потрібно активізувати діяльність українського посольства в РФ в плані проведення спільних культурно-містеческих, наукових, освітніх заходів не тільки в Москві, а в інших регіонах Росії. Необхідно активніше використовувати потенціал української діаспори в Росії, яка є найбільшою за чисельністю серед країн СНД й налічує (за офіційними підрахунками) 4 379 690 осіб, але активність якої в питаннях популяризації України за кордоном є достатньо низькою. Це пояснюється як і не завжди дружньою політикою деяких органів влади РФ щодо діяльності українських громадських організацій, так і недостатньою ефективністю посольства України в РФ, що однак пояснюється як обмеженням його діяльності головним чином протокольними функціями, так і скороченням фінансування іноземних представництв України у світі. Разом з тим, слід визнати, що українське посольство в Москві мінімально все ж таки намагається підтримувати громадські організації українців у РФ, які звертаються за

допомогою у проведенні фестивалів української культури, увічнення пам'яті відомих українців у Росії тощо.

Підсумовуючи, слід відзначити, що гуманітарні чинники і культура є одними з головних складових «м'якої сили» держави. На жаль, Україна ще не напрацювала значний потенціал «м'якої сили» на світовій арені. В цьому контексті нашій державі потрібно навчитися виробляти ефективну політику в даній галузі, використовуючи свої потужні історико-культурні спадщини та новітні здобутки.

Список використаних джерел

1. Soft Power: The means yo success in world politics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.futurecasts.com/book%20review%206-4.htm>.
2. By Joseph S. Nye Jr. Get Smart. Combining Hard and Soft Power[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.foreignaffairs.com/articles/65163/joseph-s-nye-jr/get-smart>
3. Is (His) Biography (Our) Destiny? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nytimes.com/2007/11/04/magazine/04obama-t.html?pagewanted=1&r=2&hp>
4. Най Джозеф. Якщо у сусідів України різне бачення політики, досить важко підібрати шлях, який зацікавить всіх. / Най Джозеф // Інститут світової політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iwp.org.ua/ukr/public/340.html>
5. Зарембо К. М'яка сила та Україна[Електронний ресурс] /. К. Зарембо // Київпост. – Режим доступу: <http://www.kyivpost.ua/opinion/blogs/myaka-sila-ta-ukrayina-16875.html>
6. Слісаренко І. Ю. Теорія і практика «м'якої сили» в міжнародних відносинах / І. Ю. Слісаренко // Освіта регіону. – 2008. №1-2 – С 102 – 109.
7. Лукьянов А. Е. Лао-цзы и Конфуций: Философия Дао. / А. Е. Лукьянов –М.: Наука, 2001. – 384 с.
8. Горлач М.І. Філософія: Підручник / М. І. Горлач. –Харків: Консум, 2000. – 672 с.
9. Інститут світової політики. «М'яка сила» України в регіоні: інструмент ефективної зовнішньої політики[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://http://uniter.org.ua/data/block/iwp_myaka_syla_ukr.pdf
10. Богомолів О., Литвиненко О. Російська м'яка влада в Україні: проява у дзеркалі. / О. Богомолів, О. Литвиненко. // Критика. Листопад–Грудень, 2011. – С. 20 -24

References

1. soft power: the means yo success in world politics [elektronnij resurs]. – rezhim dostupu: <http://www.futurecasts.com/book%20review%206-4.htm>.
2. by joseph s. nye jr. get smart. combining hard and soft power[elektronnij resurs]. – rezhim dostupu: <http://www.foreignaffairs.com/articles/65163/joseph-s-nye-jr/get-smart>
3. is (his) biography (our) destiny? [elektronnij resurs]. – rezhim dostupu: <http://www.nytimes.com/2007/11/04/magazine/04obama-t.html?pagewanted=1&r=2&hp>
4. naj dzhozef. yakshho u susidiv ukraini rizne bachennya politiki, dosit vazhko pidibrati shlyax, yakij zacikavit vsix. / naj dzhozef // institut svitovoi politiki [elektronnij resurs]. – rezhim dostupu: <http://iwp.org.ua/ukr/public/340.html>
5. zarembo k. m'yaka sila ta ukraina[elektronnij resurs] /. k. zarembo // kiivpost. – rezhim dostupu: <http://www.kyivpost.ua/opinion/blogs/myaka-sila-ta-ukrayina-16875.html>
6. slisarenko i. yu. teoriya i praktika «m'yakoi sili» v mizhnarodnix vidnosinax / i. yu. slisarenko // osvita regionu. – 2008. №1-2 – s 102 – 109.
7. lukyanov a. e. lao-czy i konfucij: filosofiya dao. / a. e. lukyanov –m.: nauka, 2001. – 384 s.
8. gorlach m.i. filosofiya: pidruchnik / m. i. gorlach. –xarkiv: konsum, 2000. – 672 s.
9. institut svitovoi politiki. «m'yaka sila» ukraini v regioni: instrument effektivnoi zovnishnoi politiki[elektronnij resurs]. – rezhim dostupu: http://http://uniter.org.ua/data/block/iwp_myaka_syla_ukr.pdf
10. bogomolov o., litvinenko o. rosijska m'yaka vlada v ukraini: proyava u dzerkali. / o. bogomolov, o. litvinenko. // kritika. listopad-grudn, 2011. – s. 20 -24.

* * *